

GESLAGSOORDRAAGBARE SIEKTES EN DIE GESLAGSDAAD AS GEWELDSINSTRUMENT

1 Inleiding

In 'n beslissing van die Hoge Raad (HR) in Nederland van 24 Junie 2003 het die volgende feitestel navore getree: die beskuldigde het tussen die periode 1 Januarie 2001 tot 22 Februarie 2001 by verskeie geleenthede met die slagoffer/klaagster geslagsomgang gehad wetende dat hy met HIV besmet was en bewus daarvan was dat dit deur die geslagsdaad oordraagbaar is en uiteindelik tot die dood van die slagoffer sou kon lei. Hy het vroeër ook gedurende die periode van 1 Februarie 2000 tot 31 Mei 2000 onder dieselfde omstandighede met 'n ander vrou by meerdere geleenthede geslagsomgang gehad. Die HR moes in finale instansie beslis of *dolus eventualis*/kansbewussyn teenwoordig was, met ander woorde: het die beskuldigde hom deur dié optrede aan poging tot doodslag skuldig gemaak? Die hof *a quo*, naamlik die Gerechtshof te 's-Gravenhage, het 'n positiewe bevinding in dié verband gemaak.

In die onderhawige bydrae word die Nederlandse reg, teen die agtergrond van die beslissing van die HR in die saak, onder die loep geneem. Daarna word die Suid-Afrikaanse reg in dié verband aan die orde gestel en 'n kritiese evaluasie onderneem van die effek wat dié problematiek op toekomstige strafregtelike ontwikkelinge kan hê.

2 Die Nederlandse reg met verwysing na die Duitse reg

Dit blyk duidelik dat die stand van medies-wetenskaplike kennis en die beskuldigde se kennis daarvan van deurslaggewende belang is. Die HR verwys in dié verband na die deskundige getuienis van professor SA Danner wat beklemtoon dat besmetting met HIV in die finale sin as 'n dodelike siekte beskryf sou kon word, bloot omdat mense as gevolg daarvan doodgaan. Hy het vervolgens daarop gewys dat die kans op besmetting met HIV deur middel van vaginale gemeenskap sonder 'n kondoom in die algemeen 1 op 200 tot 300 is. Die kans op oordraging van die virus word groter namate die hoeveelheid HIV in die bloed groter is. Uit navorsing blyk dit dat in die geval van 'n nie-opspoorbare virale lading ("viral load") die besmettingsrisiko met die faktor 10 afneem. In die geval van die teenwoordigheid van wondjies by die besmette persoon of die ander persoon is die kans op besmetting aansienlik groter. Sonder anti-HIV-terapie sterf 90%

van besmette persone aan VIGS. Volgens Danner is dit 'n wanopvatting om te beweer dat VIGS nie 'n dodelike siekte is nie omdat anti-HIV-middele beskikbaar is. Die virale lading in sperma daal nie direk na die daling van die virale lading in die bloed nie. Indien die virale lading op 'n sekere stadium nie opspoorbaar was nie, is dit niksseggend ten aansien van die omvang daarvan 'n paar maande later (par 7-8). Die hof *a quo* het in dié saak bevind dat die gedrag van die beskuldigde daarop dui dat hy die slagoffer(s) willens en wetens blootgestel het aan 'n "aanmerkelyke kans" om besmet te word en sy as gevolg daarvan kon sterf. Die intrede van dié gevolg was voorsienbaar en inderdaad deur die beskuldigde voorsien, met die gevolg dat "zijn opzet ... voorwaardelik op dit gevolg was gericht". Die hof *a quo* het voorts verduidelik:

"Het hof acht voorts bij het onderzoek ter terechtzitting in hoger beroep niet aannemelijk geworden de stelling van de verdediging dat in de bewezenverklarde gevallen de zaadlozing inclusief afscheiding van voorvocht (volledig) buiten de vagina is gebeurd. Evenmin acht de hof aannemelijk geworden dat het resultaat van de medische behandeling van verdachte ten tijde van de bewezenverklarde feiten al zodanig was, dat het besmettingsgevaar niet langer aanmerkelyk was, mede in aanmerking genomen de zwaarte van het in het geding zijnde rechtsbelang, te weten de bescherming van het menselyk leven. Daaraan doet niet af het ter zitting gebleken vaststaande feit dat de slachtoffers niet besmet zijn geraakt en niet het leven zullen laten als gevolg van het handelen van verdachte" (par 3 2 3)

Dié tipe gedrag lewer telkens poging tot doodslag op. In die alternatief word die beskuldigde telkens 'n poging tot die opsetlike toevoeging van ernstige liggaamlike letsels ten laste gelê. Dit is op dié stadium van pas om te wys op die onderskeid wat in die Nederlandse reg tussen moord en doodslag getref word. Artikel 289 van die Nederlandse Strafwetboek (*Sr*) bepaal dat diegene wat 'n ander opsetlik en met voorbedagte rade dood, aan moord skuldig is en met gevangenisstraf van tot 20 jaar strafbaar is. Die dodingshandeling by moord geskied na kalme beraad en rustige oorweging (HR 6 Mei 1975, NJ 1975, 416). Blykens artikel 287 *Sr* is diegene wat 'n ander opsetlik dood aan doodslag skuldig en met gevangenisstraf tot 15 jaar strafbaar. Die Nederlandse misdade "moord" en "doodslag" sou in Suid-Afrika beide binne die omskrywing van moord val (sien ook artikels 211 en 212 van die Duitse Strafwetboek en Labuschagne "Dodingsmisdade, Sosio-morele Stigmatisering en die Menseregterlike Grense van Misdad-sistematiesing" 1995 *Obiter* 34 38-39).

Die HR wys vervolgens daarop dat die hof *a quo* nie bevind het dat direkte opset teenwoordig is nie, maar wel "opzet in voorwaardelike vorm". In sy advies aan die HR, in 'n beslissing van 25 Maart 2003 (NJ 2003, 552 par 8), wys advokaat-generaal Jörg daarop dat die inhoud van die begrip "aanmerkelyke kans", wat die voorsien-element van voorwaardelike opset beliggaam, weinig aandag in die regspraak en die literatuur gekry het. Uit die regspraak is geen algemene reël by bepaling van voorwaardelike opset ten aansien van die aard van die kriterium distilleerbaar nie en ook nie oor die "ondergrens van een aanmerkelyke kans" nie. Die omstandighede van 'n

betrokke geval voor hande word as bepalend vir die antwoord op dié vraag beskou (par 9. Sien ook HR 10 Okt 2000, NJ 2001, 4; HR 25 Maart 2003, NJ 2003, 556). Jörg wys vervolgens daarop dat verskeie argumente teen 'n kwantitatiewe kriterium ingebring kan word. Eerstens is 'n noukeurige kansberekening in 'n groot aantal gevalle/omstandighede nie moontlik nie. Hoe sou 'n mens by die klassieke poging tot doodslag waar die dader die slagoffer in die been skiet die statistiese kans moet bereken dat die slagoffer as gevolg daarvan sou sterf? (HR 22 Sept 1998, NJ 1998, 911. Sien ook De Jong "Het Strafrechtelijke Schuldbegrip: Ontwikkeling of Ontbinding" 1999 *Delikt en Delinkwent* 1 4). Tweedens, selfs al sou mens 'n kans kon kwantifiseer, bied dit nog geen antwoord op die vraag wat 'n aanmerklike kans minimaal moet wees nie, omdat dieselfde kanspersentasie in verskillende omstandighede uiteenlopende betekenis kan hê (par 11). 'n Derde probleem is volgens Jörg dat deskundiges te veel die stoel van die regter sou beset indien hul kansberekening deurslaggewend sou wees (par 12).

In die beslissing van 24 Junie 2003 (hierbo, par 3 5) verduidelik die HR soos volg:

"Bij de beoordeling van het middel moet het volgende worden vooropgesteld. Voorwaardelijk opzet op een bepaald gevolg – zoals hier de dood – is aanwezig indien de verdachte zich willens en wetens heeft blootgesteld aan de aanmerklijke kans dat dit gevolg zal intreden. De beantwoording van de vraag of de gedraging de aanmerklijke kans op een bepaald gevolg in het leven roept, is afhankelijk van de omstandigheden van het geval, waarbij betekenis toekomt aan de aard van de gedraging en de omstandigheden waaronder deze is verricht. Er is geen grond de inhoud van het begrip 'aanmerklijke kans' afhankelijk te stellen van de aard van het gevolg. Het zal in alle gevallen moeten gaan om een kans die naar algemene ervaringsregelen aanmerklijk is te achten."

Die HR bevind egter dat nie uit die mening van Danner afgelei sou kon word dat 'n aanmerklike kans, ook indien HIV-besmetting sou volg, tot die dood van die slagoffers aanleiding sou gee nie (par 3 6 3). In 'n beslissing van die HR van 25 Maart 2003 (NJ 2003, 552, par 3 8) word pertinent gestel:

"De enkele vaststellingen van het Hof dat de verdachte wist dat hij met het HIV-virus was besmet en blijkens zijn verklaring – waarbij het Hof kennelijk doelt op de door de verdachte in hoger beroep afgelegde verklaring – ervan op de hoogte was dat onbeschermd seksueel contact risico's meebring, maar desondanks het bewezenverklaarde seksuele contact is aangegaan, kunnen niet zonder meer het oordeel dragen dat de verdachte die – veronderstelde – aanmerklijke kans ook bewust heeft aanvaard... niet zonder meer kan volgen dat de verdachte ook ervan op de hoogte was dat aan een (onbeschermd) seksueel contact ... het risico van besmetting met het HIV-virus was verbonden, sluiten genoemde vaststellingen van het Hof immers niet de mogelijkheid uit dat de verdachte – zo al weet hebbend van dat risico – dat risico niet bewust heeft aanvaard, maar uit (grove) onachtzaamheid heeft gehandeld."

Hierdie opmerking moet gelees word teen die agtergrond van die HR se siening van die bestanddele van voorwaardelike opset. Daar word naamlik 'n kenniselement vereis, dit wil sê die dader moes bewus gewees het van die moontlikheid van die intrede van die gevolg. Vir voorwaardelike opset geld ook 'n wilsvereiste, dit wil sê die dader moes die kans "willens en wetens

hebben aanvaard, voor lief hebben genomen, op die koop toe hebben genomen.” Die bewustheid van die moontlikheid is nie voldoende nie (HR 15 Okt 1996, NJ 1997, 1999 par 5. Sien ook De Jong “Groeiende Aandacht voor het Materiële Strafrecht?” 2000 *Delikt en Delinkwent* 855 857. Sien in die algemeen Labuschagne “*Dolus eventualis*, Deelneming aan Misdaadpleging en die Bruikbaarheid van die Begrip Onvoorwaardelike Opset van die Nederlandse Strafrecht” 2000 1 *TRW* 218 220-221; en “*Dolus Eventualis* en Voorwaardelike Opset in die Nederlandse Strafrecht” 2001 *Obiter* 424 425-426). Hierdie benadering sluit aan by die houding van Duitse hofe wat van die standpunt uitgaan dat ook in daardie gevalle waar die dader bewus is van die groot gevaar wat sy/haar optrede kan skep en tog dinge hul loop laat neem, hy/sy nie voldoen aan die vereistes van *dolus eventualis* nie, indien hy/sy eerlik vertrou het dat die betrokke gevolg nie sal intree nie. In so ’n geval kan slegs bewuste nalatigheid aan die dader toegeskryf word (BGH, Urt v 29/3/1988, NStZ 1988, 360; en Roxin *Strafrecht ATI* (1997) 397 vn 147 vir nog gewysdes in dié verband. Sien ook wat die Suid-Afrikaanse reg betref *S v Ngubane* 1985 3 SA 677 (A) 655. Vgl die algemene kritiek van De Jongh “Verantwoordelijkheid en Schuld” 1999 *Delikt en Delinkwent* 827 830-831).

Voordat oorgegaan word tot ’n bespreking van die Suid-Afrikaanse reg in dié verband kan interessantheidshalwe opgemerk word dat artikel 226a van die Duitse Strafwetboek (*Strafgesetzbuch*; *StGB*) bepaal dat toestemming nie ’n verweer op ’n aanrandingsklagte is as dit strydig met die goeie redes is nie. Alle ernstige liggaamskendinge, in besonder dié wat langdurige benadeling tot gevolg het, is met die goeie sedes strydig (Jescheck *Lehrbuch des Strafrechts* (1988) 340; en Roxin 469). Konsensuele geslagsomgang deur ’n persoon wat HIV-positief is met ’n ander persoon sou in die lig hiervan ’n skuldigbevinding aan gevaarlike liggaamskending kon fundeer (sien a 223a*StGB* en a 22*StGB*; Schlehofer “Risikovorsatz und zeitliche Reichweite der Zurechnung beim ungeschützten Geschlechtsverkehr des HIV-Infizierten” 1989 *Neue Juristische Wochenschrift (NJW)* 2017 2025-2026). In geen moderne regstelsel geld toestemming as strafregtelike verweer onbegrensd nie (sien hieroor Labuschagne “Begrensing van Toestemming as Verweer by Aanranding” 1993 *SALJ* 365). Die opsetlike infektering van ’n ander met HIV kan in Duitsland tot ’n skuldigbevinding aan doodslag lei, selfs al tree die dood eers jare later in (sien BGH, Urt v 4/11/1988, BGHSt 36, 1 15; LG Nürnberg-Fürth, Urt v 16/11/1988, NJW 1988, 2311; Roxin 399-400; Schönke, Schröder en Eser *Strafgesetzbuch. Kommentar* (1997) 1516; en Knauer “AIDS und HIV – Immer noch eine Herausforderung für die Strafrechtsdogmatik” 1998 *Goltdammers Archiv für Strafrecht* 428 439).

3 Die Suid-Afrikaanse reg met verwysing na Anglo-Amerikaanse regstelsels

In *R v Clarence* ((1888) 22 QBD 23 44) het 'n man nie aan sy vrou gesê dat hy gonorree onderlede gehad het nie. Die hof beantwoord die vraag of die vrou se toestemming tot geslagsomgang geldig is soos volg:

“(T)he only sorts of fraud which so far destroy the effect of a woman’s consent as to convert a connection consented to in fact into rape are frauds as to the nature of the act itself, or as to the identity of the person who does the act.”

Daar moet in gedagte gehou word dat 'n man ten tyde van dié saak nie aan verkragting op sy vrou skuldig bevind kon word nie (Labuschagne “Misdade tussen Gades” 1980 *THRHR* 39-56). Die standpunt ingeneem in *R v Clarence* ten aansien van afwesigheid van toestemming op grond van bedrieglike voorstelling is in ons reg nagevolg (*R v Mohamed Rahanan* 1929 SR 17; *R v Williams* 1931 1 PH H 38 (E); *R v K* 1966 1 SA 366 (RA); Van Oosten en Labuschagne “Bedrieglike Voorstellings en Toestemming in die Strafreë” 1977 *De Jure* 80; en Labuschagne “Dwaling ten Aansien van die Identiteit en Beroepstatus van die Dader en die Vraagstuk van Toestemming by Gewelds- en Geslagsmisdade” 1999 *SALJ* 230). In 'n Engelse saak wat meer as 20 jaar voor *R v Clarence* beslis is, naamlik *R v Sinclair* ((1867) 13 Cox CC 28), het S 'n oningeligte 13-jarige meisie met gonorree besmet. Die hof het beslis dat haar toestemming strafregtelik sonder effek was (sien ook *R v Bennett* (1865) 4 F and F 1105, 176 ER 925; en Holland “HIV/AIDS and the Criminal Law” 1994 *Crim LQ* 279 294).

In die leidende Kanadese saak in dié verband, naamlik *R v Cuerrier* ((1999) 127 CCC (3d) 1 (SCC), het die Supreme Court beslis dat geslagsomgang van 'n HIV-geïnfekteerde met 'n oningeligte maar toestemmende party die dader nie van strafregtelike aanspreeklikheid weens verswarende aanranding onthef nie (sien a 268 gelees met a 288 van die Kanadese Strafkode en Labuschagne “Oningeligte Geslagsomgang met 'n VIGS-lyer en die Vraagstuk van Toestemming by Verkragting” 1993 *De Jure* 417; en “VIGS, Gevolgsaanspreeklikheid, Bedrieglike Weerhouding van Inligting en die Vraagstuk van Toestemming by Gewelds- en Geslagsmisdade” 2001 *TSAR* 558-566).

Volgens die Suid-Afrikaanse howe het die toevoeging van 'n ernstige besering aan die slagoffer in die loop van 'n verkrachtingsproses 'n strafverswarende effek (*R v Ramanka* 1949 1 SA 417 (A) 421). Toevoeging van 'n ernstige besering sou in gepaste omstandighede die oordraging van 'n geslagsiekte insluit, wat in geval van konsensuele geslagsomgang met 'n oningeligte persoon as sodanig in elk geval strafregtelike aanspreeklikheid vir aanranding tot gevolg kan hê (sien *S v K* 1972 2 SA 898 (A) 900; *S v K* 1995 2 SASV 556 (O) 557; en Bukau *Kinders as Slagoffers van Seksuele Misdade* (LLD-Proefskrif, Unisa, 2003) 466). Die swak gesondheidstoestand

van die dader, wat uiteraard VIGS insluit, kan 'n strafversagtende effek hê, indien hy eers na die pleeg van 'n geslagsdaad daarvan bewus geword het dat hy HIV-positief is (*S v C* 1996 2 SASV 503 (T) 511-512). Blykens die Strafbregwysigingswet, 105 van 1997, het dit op 'n klagte van verkragting strafverswarende werking indien die beskuldigde geweet het dat hy HIV-positief is/VIGS onderlede het (a 51-53 en deel 1 van Bylae 2; en Bukau 479, 521. Sien ook *S v Malgas* 2001 1 SA 469 (A) 474).

Artikel 31(1) van die voorgestelde wetgewing van die Suid-Afrikaanse Regskommissie (*Report on Sexual Offences*, Project 107, 2002) stel strafbaar diegene wat wederregtelik en opsetlik 'n ander se liggaam seksueel *per anum* of *per vaginam* penetreer. Artikel 3(2)(b) bepaal dat penetrasie *prima facie* wederregtelik is as dit plaasvind onder valse voorwendsels of op 'n bedrieglike wyse. Artikel 3(4)(c) is vir onderhawige doeleindes van wesenlike belang en lui soos volg:

“False pretences or fraudulent means ... are circumstances where a person – ... intentionally fails to disclose to the person in respect of whom an act which causes penetration is being committed, that he or she is infected by a life-threatening sexually transmissible infection in circumstances in which there is a significant risk of transmission of such infection to that person.”

Die effek hiervan is dat 'n HIV/VIGS-lyer (dader) wat konsensueel geslagsomgang het met 'n persoon wat oningelig is oor sy/haar toestand, aan verkragting skuldig is. Die vraag wat nog nie beantwoord is nie, is: veronderstel sodanige oningeligte deelnemer aan konsensuele geslagsomgang word besmet met HIV en sterf 'n paar jaar later as gevolg daarvan, is die dader aan moord skuldig? Indien die dader geslagsomgang met 'n oningeligte het met die doel om haar/hom daardeur uiteindelik om die lewe te bring, sou hy sekerlik aan moord skuldig kon wees. Die effek hiervan is dat die geslagsdaad as 'n moordwapen/-instrument aangewend word. Wat sou die posisie wees as die dader nie die direkte opset gehad het om die slagoffer te dood nie, maar *dolus eventualis* ter sprake kom? Die morele vraag wat hier veral navore tree, is of die menslike lewe in onderhawige verband relativerbaar is. Indien 'n persoon wat HIV-positief is geslagsomgang met 'n ander het sonder om haar/hom daarvan in te lig en bewus is van die wetenskaplik-bepaalde statistiese moontlikheid dat laasgenoemde besmet kan word en nie omgee of dit wel gebeur nie, sou *dolus eventualis* aan hom/haar toegeskryf kon word (sien oor die aard van *dolus eventualis* in die Suid-Afrikaanse reg *S v Ngubane* 1985 3 SA 677 (A) 685; *S v Beukes* 1988 1 SA 511 (A) 522; en Snyman *Criminal Law* (2002) 182). Veronderstel vervolgens dat die slagoffer wel besmet word en as gevolg daarvan sterf, sou die dader aan moord skuldig bevind kon word? Is dit moreel regverdigbaar dat 'n menslike lewe in 'n regstaat ten gunste van 'n geslagsdaad in sodanige omstandighede opgeoffer word? (Sien ook Labuschagne “Diefstal in Biopsigiese Oorlewingsnood: Opmerkinge oor die Strafbregtelike Spanningsveld tussen die Menslike Lewe en Lewenskwaliteit” 2001 *THRHR* 289-297). Die voorsien van 'n vae moontlikheid behoort in sekere gevalle, met behoud

van die ander vereistes, voldoende te wees om *dolus eventualis* daar te stel (sien ook Whiting “Thoughts on Dolus Eventualis” 1988 SAS 440-446). Anders as wat uit die Nederlandse reg blyk, is die gevolg wat deur ’n handeling teweeggebring kan word, soms van deurslaggewende belang by bepaling van *dolus eventualis*, veral waar die menslike lewe en elementêre lewenskwaliteit van andere ter sprake kom.

Die standpunt wat die Nederlanders De Jong en Kessler (“Die HIV-Test voor het Voorwaardelijk Opzet en Andere Leerstukken” 2002 *Nederlands Juristenblad* 2230 2233) inneem, beweeg myns insiens in die regte rigting:

“Wij zijn er voorstanders van om van de ... normatieve benadering uit te gaan, en de ‘aanmerkelijke kans’ te verstaan als de onaanvaardbare kans ... Naar onze mening dwingen de HIV-zaken de rechter ertoe om kleur te bekennen in het debat over de feitelijke of de normatieve uitleg van de aanmerkelijke kans. Want de kans op besmetting met HIV, het ontwikkelen van AIDS en het daaraan overlijden is naar onze mening samengenomen zo klein dat deze niet van voldoende omvang is om in een uitsluitend kwantitatieve benadering in aanmerking te worden genomen. Wel kan dit kleine risico maatschappelijk onaanvaardbaar worden genoemd.”

Soos by ’n vorige geleentheid opgemerk is, het die HIV/VIGS-verskynsel ook die geregtigheidsonhoudbare en anachronistiese aard van gevolgsaanspreeklikheid op die voorgrond gedring (Labuschagne “Voltooiingsaanspreeklikheid, Verkragting en VIGS: ’n Rigtingwyser van die Natuur?” 1993 *THRHR* 129). Veral die lang tydsverloop tussen die besmettingshandeling en die intrede van die gevolg, naamlik die dood, wat tipies van die HIV/VIGS-verskynsel is, het die primitiewe fundamente van voltooiings-/gevolgsaanspreeklikheid na die oppervlakte gebring. Dié problematiek kan aan die hand van die volgende hipotetiese voorbeeld verduidelik word: A besmet B opsetlik met HIV. B sterf egter twee jaar later in ’n motorongeluk. C besmet D onder dieselfde omstandighede. D sterf jare later aan die gevolge van VIGS. A sou volgens ons reg aan poging tot moord skuldig wees, wat in die algemeen aan ’n veel ligter strafmaat onderworpe is, en C aan moord en dit as gevolg van omstandighede wat totaal buite A se beheer was. Hierdie toedrag van sake sou slegs ’n baie primitiewe regsgevoel kon bevredig (sien vir meer inligting in dié verband Labuschagne “Geregtigheidswindeiers en die Groeiende Behoeftte aan Fundamentele Regte in die Materiële Strafrege: ’n Regsantropologiese Perspektief op die Onvermydelikheid van die Uitfasering van die Kousaliteitselement” 2002 *De Jure* 265-280).

4 Konklusie

Die beslissing van die HR in Nederland, waarmee die onderhawige bespreking ingelei is, het, soos ook beslissings uit ’n verskeidenheid ander jurisdiksies, weereens die paradoks van menslike seksualiteit onder die aandag gebring. Aan die eenkant bewerkstellig die geslagsdaad/seksuele kontak ’n intiem-emosionele binding, al sou dit situasiegebonde, en selfs pretensieus, en van verbygaande aard wees. Dit kan egter in gepaste

omstandighede ook voortplantingsgerig wees wat die effek het dat die mens die dood geneties transendeer, dit stel naamlik die enigste wyse daar waardeur die mens iets van haar-/homself, in 'n biologiese sin, na haar/sy dood kan laat voortleef. Aan die ander kant kan dieselfde geslagsdaad/seksuele kontak as 'n gewelds- en selfs lewensontnemende instrument/medium aangewend word, wat 'n verskeidenheid regs- en spesifiek ook strafregtelike gevolge kan meebring (ten aansien van deliktuele gevolge sien Labuschagne "Deliktuele Aanspreeklikheid vir Seksuele Bedrog en Seksuele Uitbuiting van 'n Afhanklikheidsverhouding" 1995 1 *TRW* 32 39-40). Geslagsoordraagbare siektes is by uitnemendheid 'n sodanige instrument/medium, wat uiteraard ook (gerieflike) ruimte vir seksuele sadiste en masochiste skep.

JMT Labuschagne
Universiteit van Pretoria